

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาประตู่โขงแบบล้านนาในจังหวัดลำปาง
ชื่อนักศึกษา	นางสาวอุมพร เสริฐพรรณิก
สาขาวิชา	ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
ภาควิชา	ศิลปสถาปัตยกรรม
ปีการศึกษา	2540

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาสถาปัตยกรรมประตู่โขง สถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบและการตกแต่งศิลปกรรมแบบล้านนา ในพื้นที่จังหวัดลำปาง ที่มีเอกลักษณ์ทางศิลปกรรมในแบบ “สกุลช่างลำปาง”

ประตู่โขง เป็นประตู่กำแพงวัดที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่หมายเห็นชัด ทำช่องประตู่เป็นรูปโค้ง มีส่วนยอดซ้อนกันเป็นชั้นๆ แบบยอดปราสาท และมีการตกแต่งด้วยงานปูนปั้นเกือบตลอดอาคาร เป็นลายพันธุ์พฤกษาและสัตว์ในจินตนาการ

จากการศึกษาเปรียบเทียบและการวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างและงานตกแต่งประตู่โขงในสกุลช่างลำปาง ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างนครเชียงใหม่กับนครลำปางในอดีต ทั้งในด้านการเมือง ศาสนา เศรษฐกิจสังคม ที่มีบทบาทต่อกระบวนการสร้างสรรค์งาน รวมถึงการรับอิทธิพลศิลปกรรมส่วนใหญ่โดยตรงจากสกุลช่างเชียงใหม่

ตัวแบบประตู่โขงในจังหวัดลำปางที่ใช้เป็นตัวแบบหลักนั้น สร้างขึ้นระหว่าง พศ.2019-2075 และจากตัวแบบนี้แล้วก็พบว่ามีประตู่โขงกระจายทั่วไปในจังหวัด ซึ่งแต่ละแห่งนั้นก็มิระยะเวลาในการสร้างห่างกันหลายปี แต่ก็ยังคงสืบทอดรูปแบบส่วนใหญ่จากตัวแบบหลักโดยเฉพาะด้านโครงสร้างไว้ โดยมีโครงสร้างที่มียอดแบบปราสาทซ้อนลดหลายชั้น แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนบ้างในส่วนของงานตกแต่งที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางศิลปกรรมประตู่โขงในสกุลช่างลำปาง ด้านโครงสร้าง การตกแต่ง และระเบียบวิธีการตกแต่ง ตัวอย่างประตู่โขงของช่วงเวลานี้คือ ประตู่โขงวัดพระธาตุลำปางหลวง

ช่วงเวลาดังกล่าวนอกจากจะชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของประตู่โขงแล้วยังแสดงถึงความสามารถในการสร้างประตู่โขงโดยบุคคลด้วย ในการศึกษาพบว่าประตู่โขงมีได้ทั้งในวัดหลวงและวัดราษฎร์ ไม่จำกัดว่าผู้สร้างต้องเป็นกษัตริย์หรือเจ้าเมืองเท่านั้น บุคคลอื่นเช่นพระสงฆ์ก็สามารถสร้างได้ แต่ควรอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าบุคคลนั้นมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนหรือเมืองจนเป็นที่ยอมรับ

งานปูนปั้นบนประตูโขงก็มีความจำเป็นต่อการวิเคราะห์ได้พบว่างานตกแต่งในสกุลช่าง เชียงใหม่เกิดจากการสร้างสรรค์ของช่าง ที่ได้นำสิ่งรอบตัวที่พบเห็นมาดัดแปลง จัดรูปแบบใหม่ และเลือกตกแต่งตามความเหมาะสม ลายส่วนใหญ่อยู่ในแนวธรรมชาติ ซึ่งลายเช่นนี้ช่างเชียงใหม่ น่าจะได้รับแนวทางจากงานเขียนสีบนภาชนะจีน การรับเข้ามาของแบบลายและวิธีการปั้นปูนของ สกุลช่างลำปางในแบบสำเร็จรูป จึงมีอิทธิพลศิลปกรรมแบบจีนโดยปริยาย

ดังนั้นในทางศิลปกรรม ประตูโขงในจังหวัดลำปาง จึงเป็นหลักฐานที่มีคุณค่าสำคัญชิ้น หนึ่งของประวัติศาสตร์ศิลปกรรมแบบล้านนา เพราะนอกจากจะมีเป้าหมายในการสร้างที่ชัดเจน แล้วยังมีลายตกแต่งที่แฝงถึงคติความเชื่อ แสดงให้เห็นว่าสถาปัตยกรรมนี้มีความหมายมากกว่า การสร้างเพียงเพื่อหน้าที่ใช้สอย หรือตกแต่งเพื่อความสวยงาม